

Marita Pitkänen & Tapio Nummi

Osallistumissyyt työvoimakoulutuksessa – kokemuksia naisvaltaisille aloille suunnatusta koulutushankkeesta

Tutkimuksen kohteena olivat naisvaltaisille, sosiaali- ja terveys- sekä palvelualoille suunnatun yhden työvoimapolitiittisen koulutushankkeen osallistujat. Tutkimuksessa selvitettiin työvoimakoulutukseen osallistumista siihen hakeutuneiden opiskelijoiden näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää, mitkä syyt vaikuttavat päätökseen hakeutua työvoimakoulutukseen ja millaisia osallistumissyiden suuntauksia aineiston perusteella voidaan muodostaa. Koulutuksen kohteena olivat vanhustyö, puhdistuspalveluala ja liikeala. Aineiston perusteella muodostettiin kolme osallistumissyiden suuntausta, jotka olivat työmarkkina-aseman edistämiseen liittyvät syyt, sosiaaliset ja taloudelliset syyt sekä ammatin saamiseen liittyvät syyt. Työvoimakoulutukseen osallistumisessa korostuivat työllistymiseen ja ammattitaidon kohentamiseen liittyvät syyt kaikilla aloilla ja kaikissa ikäryhmissä. Sosiaaliset ja taloudelliset syyt, kuten työttömyyden katkeaminen nousivat tärkeiksi erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä. Ammatin saamiseen liittyvät syyt korostuivat puhdistuspalvelualalla, jossa osallistujien pohjakoulutus oli vähäisin.

Johdanto

Pohjoismainen hyvinvointiyhteiskunta perustuu pitkälti sekä naisten että miesten palkkatyölle ja periaatteelle, jonka mukaan yhteiskunta on pääosin vastuussa hyvinvointipalvelujen järjestämisestä (Esping-Andersen 1990, 146, 149). Modernit hyvinvointiyhteiskunnat ovat myös merkittäviä työllistäjiä erityisesti naisvaltaisilla hoiva- ja hoitoaloilla (Pfau-Effinger 2004, 15). Näille aloille on ominaista epätyypilliset työsuhteet ja pätkätyö. Naisten työssäkäyntiä leimaavat myös lasten syntymään ja hoitoon liittyvät katkokset. Naisten aseman parantaminen työmarkkinoilla on yksi Euroopan Unionin tavoitteista. Muutokseen pyritään jäsenmaissa erityisesti sosiaalirahaston rahoituksen kautta. Tasa-arvon edistämiseksi työelämässä on toteutettu muun muassa

erityisesti naisille suunnattuja työvoimapolitiittisia koulutushankkeita (Työministeriö 2006a).

Työttömyys on laskenut Suomessa 1990-luvun jälkeen mutta on edelleen lähes 10 prosentin tasolla. (Työministeriö 2006b). Naisvaltaisilla aloilla, erityisesti hoiva- ja hoitotyössä, työttömyys on kuitenkin vähentynyt. Lähitulevaisuudessa on odotettavissa jopa työvoimapulaa. Terveyspalveluissa työttömyysaste oli vuonna 2005 vain 3,5 prosenttia, sosiaalipalveluissa sen sijaan työttömänä oli 7,7 prosenttia työvoimasta. Palvelutehtävistä kaupan alan työttömyysaste oli myös alhainen, 4,6. Muissa palveluissa työttömänä oli 10,3 ja siivouspalveluissa 7,6 prosenttia (Tilastokeskus 2006, 125). Työvoimapolitiikan tehtävänä on muun muassa edistää työvoiman kysynnän ja

tarjonnan kohtaamista sekä parantaa työttömien työllistymismahdollisuuksia tukityöllistämisen ja työvoimakoulutuksen avulla (Laki julkisesta työvoimapolvelusta 30.12.2002).

Hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistämiseksi koulutus on keskeisessä asemassa. Väestön koulutustason nostamisen avulla pyritään sekä taloudellisen hyvinvoinnin että sivistyksen kohentamiseen. Usko koulutuksen mahtiin hyvinvoinnin edistäjänä on hyvin vahva. Sen on ajateltu kaikissa oloissa vähentävän huono-osaisuutta ja syrjäytymistä ja parantavan ihmisten asemaa työmarkkinoilla (Rinne & Kivirauma 2003, 22). Elinikäisen oppimisen periaatteet ovat vakiinnuttaneet asemansa kaikilla koulutustasoilla ja aikuisten täydennys- ja jatkokoulutautuminen on tullut yhä yleisemmäksi (Blomqvist ym. 2002). Yleisen koulutustason noustessa hyvän työmarkkina-aseman raja on kuitenkin noussut ylöspäin. Samalla työmarkkinat ovat kehittyneet niin, että ammatillinen tutkinto on välttämätön lähes kaikissa työtehtävissä. Myös työvoimakoulutusta on kehitetty niin, että yhä useammin tavoitteena on ammatillinen pätevytyminen ja tutkinnon saaminen (Opetusministeriö 2002, 15).

Työvoimakoulutusta tarkastellaan usein työmarkkinoiden toimivuuden ja koulutuksen yhteiskunnallisten vaikutusten kautta. Työvoimakoulutuksen vaikutuksista työllistymiseen on tehty useita tutkimuksia (esim. Aho ym. 1999; Hämäläinen 1999, Hämäläinen & Tuomala 2006; Kauhanen ym. 2006). Tässä tutkimuksessa näkökulma painottuu koulutukseen osallistumiseen. Osallistumistutkimuksella on aikuiskoulutustutkimuksessa pitkä perinne ja työvoimakoulutus on usein tilastotutkimuksissa mukana yhtenä aikuiskoulutuksen alueena (Blomqvist ym. 1997, 2002). Tutkimuksia on tehty myös yksinomaan työvoimakoulutukseen osallistumisesta (Mikkonen 1995, Lensu 1998). Tässä artikkelissa tarkoituksena on selvittää työvoimakoulutukseen osallistumisen syitä siihen hakeutuneiden työttömien arvioimina. Tavoitteena on tuoda esiin naisvaltaisten hoiva-, hoito- ja palvelualojen työttömien omia arvioita ja kokemuksia siitä, mitkä asiat vaikuttavat heidän työvoimakoulutukseen hakeutumiseensa. Tavoitteena on pohtia myös miten osallistujat arvioivat työvoimakoulutusta ammattiin ja työelämään rekrytoitumisen reitillä ja miten esimerkiksi kou-

lutukseen hakeutumisessa näkyvät osallistujien omat ammattitoiveet.

Työvoimakoulutuksen merkitys ammattiin suuntaavana reitillä on kasvanut. Se on myös joustava koulutusmuoto, joka voi reagoida nopeasti työelämässä tapahtuviin muutoksiin sekä kehittää ja kokeilla erilaisia vaihtoehtoisia koulutus – ja oppimismalleja (Järvensivu 2004, 21). Työvoimakoulutukseen hakeutuvien ihmisten tavoitteet voivat kuitenkin olla hyvin erilaisia. Aina osallistuminen ei perustu täysin vapaaehtoiseen valintaan. Esimerkiksi alueellinen tarjonta vaikuttaa mahdollisuuksiin hakeutua koulutukseen ja koulutukseen hakeutuminen voi olla myös edellytys etuisuuksien piirissä pysymiselle.

Työvoimakoulutus osana työvoimapolitiikkaa

EU-maissa on 1990-luvulta lähtien omaksuttu aktiivisen työvoimapolitiikan periaatteet, jotka korostavat työttömyyden hoitoa tuetun työn ja koulutuksen avulla (Auer 1995, 20; Sihto 1994, 260). Taustalla on huoli työttömien passivoitumisesta tukijärjestelmän piirissä, ja siksi monissa maissa tuetaan erilaisten ohjelmien avulla työttömiä takaisin mukaan työelämään. Tavoitteena on, että toimeentulon ensisijainen lähde olisi palkkatyö ja julkiset palvelut ja tuet olisivat toissijaisia toimeentulon turvaamisessa (Lorentzen & Dahl 2005; Stenberg 2005). Työvoimapolitiikan menetelmät vaihtelevat sen mukaan, mitkä asiat milloinkin koetaan suurimmiksi ongelmiksi. Työvoimapolitiikan aikoina voidaan järjestää koulutusta, jolla lisätään työvoiman tarjontaa aloille, joilla kysyntää on. Koulutusaikoja voidaan lyhentää, jotta ihmiset pääsevät nopeammin työelämään tai koulutukseen voidaan sisällyttää runsaasti harjoittelua, jolloin työnantajat saavat kaipaamaansa työvoimaa vielä koulutuksen kestäessä (Silvennoinen 2002, 78–79). Jos halutaan ensisijaisesti torjua rakenteellista työttömyyttä ja syrjäytymistä, koulutukseen voidaan valita vaikeimmin työllistyviä. Jos taas halutaan varmistaa erityisosaamisen saatavuus tietyllä alueella, voidaan valinnoissa korostaa koulutusta ja työkokemusta (Kauhanen ym. 2006, 8).

Työvoimakoulutus on työministeriön hallinnan alaan kuuluvaa toimintaa ja sitä toteutetaan sekä kansallisella että Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella. Euroopan Unioni vaikuttaa sosi-

aalirahaston kautta jäsenmaissaan työllisyys-, koulutus- ja elinkeinopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen. Sosiaalirahaston tavoitteiksi on kirjattu työmarkkinoiden toimivuuden ja elinikäisen oppimisen edistäminen, aktiivisen koulutus- ja työvoimapolitiikan kehittäminen työttömyyden torjumiseksi sekä sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisy (Työministeriö 2006a). ESR -hankkeiden tavoitteet on määritelty yksityiskohtaisemmin toimenpideohjelmittain. Tarkastelun kohteena tässä artikkelissa ovat opiskelijoiden kokemukset kolmivuotisessa ESR -hankkeessa, jossa tavoitteena on ollut erityisesti sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen koulutuksessa ja työelämässä sekä naisten työmarkkina-aseman vahvistaminen. Kansallisella tasolla työvoimakoulutuksen tavoitteet on määritelty laissa julkisista työvoimapalveluista. Työvoimapalvelujen tehtävä on työmahdollisuuksien järjestämisen ohella työnhakijoiden ammatillisen pätevyyden lisääminen, ura- ja rekrytointiasioissa auttaminen sekä tasavertaisen kohtelun edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy (Laki julkisesta työvoimapalvelusta, 2002). Valtio ohjaa lisäksi työvoimakoulutuksen alueellisia ja ammattialakohtaisia painotuksia vuosittain tulo- ja menoarvion avulla (Järvensivu 2004, 24).

Koulutukseen osallistumisella on itsessään paljon myönteisiä vaikutuksia. Sen avulla voidaan alentaa köyhyyttä ja tukea työllistymiseen liittyvien vaikeuksien kanssa kamppailevien ihmisten elämää (Aho 2001; Raivola ym. 2006, 62). Työvoimakoulutus voi olla myös työntekoa korvaavaa ja työvoimareserviä kontrolloivaa toimintaa, jolla työtön voi ylläpitää oikeuttaan työttömyyspäivärahaan (Vanttaja & Rinne 2001, 141).

Opiskelijoiden tavoitteet työvoimakoulutuksessa aikaisempien tutkimusten valossa

Työvoimakoulutukseen osallistuminen riippuu sekä koulutukseen osallistujista että koulutuksen tarjoajista. Tarjoajina toimivat yleensä työvoimatoimistot, joiden toimintaa ohjaavat työvoimapolitiikan yleiset tavoitteet ja kohderyhmät. Kurssitarjonnan lisäksi työvoimatoimistot valitsevat myös toimenpiteisiin osallistuvat henkilöt (Hämäläinen 1999, 21). Työvoimatoimistot voivat osoittaa hakijan koulutukseen, jolloin kieltäytyminen vaikuttaa päivärahaoikeuteen ja siten hakijan toimeentuloon. Aikuiskoulutuksen keskeinen

ongelma onkin se, miten kyetään sovittamaan yhteen yksilöiden koulutuspyrkimykset ja yhteiskunnan sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset tavoitteet ja tarpeet (Rinne & Kivirauma 2003, 30). Oman erityisen alueensa aikuiskoulutuksen kentällä muodostaa työvoimapolitiittinen koulutus, jossa koulutukseen hakeutuvien valinnan mahdollisuudet ovat rajoitetumpia kuin omaehtoisessa aikuiskoulutuksessa.

Aikuisten opiskelutavoitteita on tutkittu pitkään. Alan klassikkona voidaan pitää Houlen (1961) kolmijakoja tavoite-, toiminta- ja opiskelusuuntautuneisiin aikuisopiskelijoihin. Yksilön koulutusmotivaatio voi syntyä joko koetusta koulutustarpeesta tai jostakin muusta tarpeesta. Motivaatio voi olla mielenkiintoa itse asian sisältöä ja käyttömahdollisuuksia kohtaan tai se voi olla välineellistä, jolloin tavoitellaan enemmänkin ulkoista hyötyä tai vältellään kielteisiä seuraamuksia (Mikkonen 1995, 95).

Lyhyen koulutuksen saaneiden halukkuus osallistua kaikenlaiseen aikuiskoulutukseen on vähäisempää kuin pitempään kouluttautuneilla. Syyt koulutushaluttomuuteen voivat johtua rationaalisesta harkinnasta tai olla osa yksilön laajempaa elämäntapaa (Järvinen & Vanttaja 2001, 106; Moore 2004, 212). Rationaalisen valinnan käsityksen mukaan ihmiset eivät hakeudu koulutukseen, elleivät he koe hyötyvänsä siitä. Mikäli mahdollinen hyöty jää epäselväksi, koulutukseen hakeutuminen ei ole mielekäs vaihtoehto. Osa ihmisistä voi kokea työvoimakoulutukseen osallistumisen vastenmielisenä tai häpeällisenä. Tällaiset henkilöt eivät osallistu koulutukseen, vaikka seurauksena olisi ansiotason tilapäinen putoaminen (Heikkilä & Keskitalo 2002, 21–22; Järvinen & Vanttaja 2001, 106).

Työttömät itse arvioivat tärkeäksi koulutuksen, jonka avulla he voivat kehittää omaa ammattitaitoaan (Silvennoinen 1999, 50, 77; Aho 2001; Vanttaja & Rinne 2001, 141). Mahdollisuus tutkinnon tai osatutkinnon suorittamiseen nostaa koulutuksen käytännön hyötyä opiskelijoiden kannalta. Työvoimakoulutuksessa ammatilliset tavoitteet liittyvät ammattitaidon kehittämiseen ja ylläpitämiseen sekä ammattiin pätevöittävän tutkinnon saamiseen (Mikkonen 1995, 97). Tärkeinä osallistumisen tavoitteina työttömät pitävät erityisesti mahdollisuutta työllistyä koulutuksen kautta tai sen jälkeen (Sappinen 2001, 124–125).

Opiskelumotivaation taustalla voivat olla myös taloudelliset tekijät (Mikkonen 1995, 97). Tutkintotavoitteinen opiskelu työvoimapolitiisena koulutuksena on opiskelijan näkökulmasta usein taloudellisesti edullinen vaihtoehto, sillä koulutus on osallistujille maksutonta ja opiskelija saa sen ajalta työttömyyskorvauksen suuruisen koulutustuen sekä ylläpitokorvauksen (Raivola ym. 2006, 100–101). Aikuisten opiskelupäätöksessä toimeentuloon liittyvät kysymykset ovat keskeisiä (Vantaja & Rinne 2001, 142).

Itsensä kehittäminen, mahdollisuus oppia ja kehittyä, on aikuisten opiskelussa yksi tärkeimmistä osallistumisen syistä (Kokkila 2003, 80–82). Sappisen (2001, 124–125) haastattelututkimuksen mukaan työvoimapolitiiseen aikuiskoulutukseen osallistuvat yli 45 -vuotiaat halusivat koulutuksen avulla pysyä ajan hermolla. Koulutukseen osallistumisen motivaationa voi olla myös sosiaalinen yhdessäolo (Sappinen 2001, 124–125). Koulutukseen osallistuminen tarjoaa mahdollisuuden katkaista työttömyys ja saada mielekästä tekemistä ja ajankulua työttömyyden sijaan (Mikkonen 1995, 97; Silvennoinen 2002, 84; Kokkila 2003, 80–82).

Tutkimuksen tavoite ja tausta

Etelä-Pohjanmaalla aloitettiin vuonna 2004 kolmivuotinen sosiaali- ja terveysalalle sekä palvelualoille suunnattu työvoimapolitiinen koulutusprojekti. Aiemmin tähän hankkeeseen liittyen on raportoitu vanhustyön koulutukseen osallistuneiden erilaisista reiteistä työelämään (Pitkänen 2006).

Tämän artikkelin tarkoituksena on nostaa esiin työvoimakoulutukseen osallistuneiden työttömien omia koulutukseen osallistumisen syitä ja tavoitteita. Tutkimuksen taustalla vaikuttaa laajempi kysymys siitä, millaisen reitin työvoimakoulutus ammatillisen koulutuksen alueella tarjoaa aikuisopiskelijalle. Kiinnostavaa on, miten toimenpiteeseen osallistuvat itse näkevät työvoimapolitiisen koulutuksen mahdollisuudet. Osallistuvatko työttömät työvoimakoulutukseen ensisijaisesti pitääkseen yllä päivärahaoikeuttaan, saadakseen toimintaa ja mielekästä tekemistä vai parantaakseen omia työllistymisen mahdollisuuksiaan? Tutkintotavoitteisuus on entistä tärkeämpi tavoite myös työvoimakoulutuksessa. Opiskelijan näkökulmasta työvoimakoulutus voi

siten olla yksi varteenotettava reitti ammatillisessa pätevytyymisessä.

Tässä artikkelissa tarkastellaan aluksi hankkeeseen osallistuneiden opiskelijoiden arvioita koulutuksen alussa siitä, miten hyvin koulutus vastaa heidän omiin ammatillisiin toiveisiinsa. Kysymyksellä haluttiin selvittää sitä, ovatko esimerkiksi puhdistuspalveluala tai vanhustyö aloja, joille osallistujat haluavat suuntautua. Osallistujien omia koulutukseen hakeutumisen motiiveja selvitettiin kysymällä, miten erilaiset syyt ovat vaikuttaneet koulutukseen hakeutumiseen ja millaisia suuntauksia näissä osallistumisissa on löydettävissä.

Koulutushankkeen suunnittelu perustui maakunnan työvoima- ja elinkeinokeskuksen keväällä 2003 laatimiin tilastoihin, joiden mukaan alueella oli paljon työttömyyttä sosiaali- ja terveysalan sekä palvelualojen toisen asteen koulutuksen saaneiden naisten keskuudessa. Koulutuksen tarkoituksena oli erityisesti naisten aseman parantaminen työmarkkinoilla.

Euroopan sosiaalirahaston rahoituksella ei ole tarkoitus tukea jo vakiintunutta koulutusta, vaan tuettavien hankkeiden tavoitteena on kokeilla jotain uutta menetelmää tai koulutusratkaisua. Tämän hankkeen erityispiirteenä oli työelämän ja koulutuksen kiinteä yhteen nivominen. Tavoitteena oli, että vähintään puolet koulutuksesta toteutetaan työssäoppimisen kautta. Koulutuksen pituudeksi määriteltiin enimmillään kymmenen kuukautta. Koulutus oli luonteeltaan täydennyskoulutusta, ja sen aikana oli mahdollista suorittaa ammatillisista tutkinnoista pääsääntöisesti vain osatutkintoja. Hankkeen aikana aloitettiin yhteensä viisi sosiaali- ja terveysalalle suuntaavaa kymmenen kuukauden mittaista kurssia, joiden painopisteenä oli vanhustyö. Palvelualoilla koulutuksen kohteiksi valittiin puhdistuspalveluala, toimistopalvelut, taloushallinto sekä myynti- ja asiakastyö. Palvelualoilla järjestettiin kuusi kuuden kuukauden mittaista kurssia. Kaikissa koulutuksissa opiskelijoilla oli mahdollisuus suorittaa näyttötutkintoina ammatillisten tutkintojen osatutkintoja.

Kaikkia tutkimuksen kohteena oleviin koulutuksiin osallistuneita ihmisiä yhdisti työttömyyden lisäksi työskentely tai suuntautuminen naisvaltaisille, matalasti palkatuille hoito-, hoiva- ja palvelualoille. Koulutusaloittain osallistuneet

voitiin jakaa kolmeen ryhmään: sosiaali- ja terveysala, liikeala sekä puhdistuspalveluala.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineiston muodostavat kaikki koulutushankkeeseen osallistuneet opiskelijat (n=166). Tutkimusaineisto ei ole kovin suuri, mutta se muodostaa yhtä työvoimapolitiittista koulutushanketta koskevan kokonaisaineiston. Koulutushankkeen opiskelijoista 72 (44 %) osallistui sosiaali- ja terveysalan, 64 (38 %) liikealan ja 30 (18 %) puhdistuspalvelualan koulutuksiin. Tuloksia tarkastellaan

koulutusaloittain, koska ryhmien välillä oli eroja esimerkiksi aikaisemmassa koulutustaustassa.

Lähes kaikki osallistujat olivat naisia (96 %). Osallistujat luokiteltiin iän perusteella neljään luokkaan (Taulukko 1). Suurin osa opiskelijoista oli 31–40 vuoden ikäisiä, kun taas yli 51-vuotiaita oli vain 13 prosenttia. Koulutusaloittain ikäkaumassa oli hieman eroa. Puhdistuspalvelualan opiskelijoiden keski-ikä oli 43 vuotta ja heistä 63 prosenttia oli yli 40-vuotiaita. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden keski-ikä oli 38 vuotta ja liikealan opiskelijoiden 36 vuotta.

Taulukko 1. Ikäjakautuma, perus- ja ammatillinen koulutus (%).

	Sosiaali- ja terveysala (n=72)	Liikeala (n=64)	Puhdistuspalveluala (n=30)	Kaikki (n=166)
Ikä, keskiarvo	38	36	43	38
Ikäjakautuma, %				
< 31 vuotta	29	31	10	26
31–40 vuotta	29	41	27	33
41–50 vuotta	31	17	43	28
> 50 vuotta	11	11	20	13
Peruskoulutus, %				
kansa- tai kansalaiskoulu	18	2	27	13
peruskoulu, keskikoulu	60	56	66	60
ylioppilas	22	42	7	27
Ammatillinen koulutus, %				
ei ammatillista koulutusta	14	3	40	15
toisen asteen koulutus	75	24	60	52
opistotasoinen /amk.	11	73	0	33

Peruskoulutuksena suurimmalla osalla oli kansa-, perus- tai keskikoulu. Ylioppilaita oli vajaa kolmannes. Ammatillinen koulutus puuttui noin 15 prosentilta ja noin puolella opiskelijoista oli entuudestaan toisen asteen tutkinto. Opistotasoinen tai ammattikorkeakoulututkinto oli kolmanneksella opiskelijoista. Koulutustaustoissa oli eroja aloittain. Puhdistuspalvelualalla sekä peruskoulutuksen että ammatillisen koulutuksen taso oli alhaisin: ammatillinen koulutus puuttui tässä ryhmässä 40 prosentilta osallistujista. Sosiaali- ja terveysalalla valtaosalla oli toisen asteen ammatillinen koulutus, kun taas liikealan ryhmässä suurimmalla osalla oli opistotasoinen tai amk-tutkinto.

Tutkimusaineisto kerättiin kunkin koulutuksen alussa yhtenäisellä alkukyselylomakkeella. Koulutuksen vastaavuutta omiin koulutuksellisiin toiveisiin nähden kysyttiin viisiportaisella (1 = vastaa erittäin hyvin, 5 = hyvin huonosti tai ei lan-kaan) kysymyksellä: ”Miten hyvin tämä koulutus, johon nyt osallistut, vastaa omia ammattitoiveitasi?” Koulutukseen osallistumisen syitä selvitettiin strukturoidulla kysymyssarjalla, jossa kysyttiin ”Miten paljon seuraavat seikat vaikuttivat siihen, että hait juuri tähän koulutukseen?” Kysymyssarjassa oli yhteensä 18 väittämää, jotka muokattiin Aikuisopiskelu Suomessa -tutkimuksen (Blomqvist ym. 1997) pohjalta. Vastauksia pyydettiin ar-

voimaan kutakin väittämää viisiportaisella asteikolla. Vaihtoehdot olivat: vaikuttaa koulutukseen osallistumiseen 1 = erittäin vähän tai ei lainkaan, 2 = melko vähän, 3 = jonkin verran, 4 = melko paljon ja 5 = hyvin paljon. Suuri osa muuttujista oli jakaumaltaan varsin vinoja, sillä vastaajat olivat arvioineet useiden osallistumissyiden vaikuttaneen osallistumiseen melko tai hyvin paljon. Koska melko paljon ja hyvin paljon vastauksien prosenttiosuudet olivat huomattavan korkeita, katsottiin mielekkäämmäksi tarkastella osallistumissyiden yleisyyttä esittämällä hyvin paljon - vastausvaihtoehtojen prosenttiosuudet.

Taustamuuttujina käytettiin koulutuksen alaa ja ikää. Sukupuolten välisiä eroja ei voitu tarkastella, koska valtaosa koulutukseen osallistuneista oli naisia. Työttömyyden kesto ennen koulutuksen alkua olisi ollut myös mielenkiintoinen taustamuuttuja, mutta sitä ei lomakkeessa ollut käytössä.

Yksittäisten osallistumissyiden lisäksi haluttiin selvittää, löytyykö aineiston perusteella koulutukseen hakeutumista yleisemmin kuvaavia suuntauksia. Tähän tarkoitukseen käytettiin faktorianalyysiä, jonka avulla on mahdollisuus tiivistää useiden muuttujien informaatio muutamaan keskeiseen faktoriin (Metsämuuronen 2001, 17; Yli-Luoma 1996, 369). Muuttujien määrää voidaan näin vähentää ja osallistumistavoitteiden suuntaukset saadaan helpommin analysoitavaan muotoon. Faktorianalyysissä käytettiin Varimax-rotatiota ja niin sanottuna ekstraktointimenetelmänä pääkomponenttianalyysiä, joka on oletusarvona SPSS-ohjelmassa. Tutkimuksessa käytettiin järjestysasteikollisia muuttujia, joissa vastausvaihtoehdot ryhmittäivät ääriarvoihin. Analyysin perustana olleet korrelaatiokertoimet eivät kuitenkaan ol-

leet korkeita ja ne olivat pääosin samaan faktoriin latautuneiden muuttujien välillä.

Faktoreille vahvimmin latautuneista muuttujista (lataus vähintään 0,50) muodostettiin summamuuttujat laskemalla yhteen kuhunkin faktoriin kuuluvien muuttujien arvot ja jakamalla summa muuttujien lukumäärällä. Summamuuttujia voidaan siten tarkastella jatkuvien muuttujien tapaan, joiden vaihteluvälit ovat 1–5. Summamuuttujien luotettavuutta tarkasteltiin laskemalla niiden reliabiliteetit Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Osallistumistavoitteiden eroja ikäryhmien ja koulutusalojen suhteen tarkasteltiin kaksisuuntaisen varianssianalyysin avulla (Metsämuuronen 2001, 104–105). Tutkimuksen kohteena olivat yhden koulutushankkeen kaikki opiskelijat, ja aineistoa voidaan tarkastella kokonaistutkimuksen tapaan. Tulosten yhteydessä on kuitenkin esitetty myös parvot. Aineiston analysoimisessa on käytetty SPSS 11.0 for Windows -ohjelmaa.

Tulokset

Miten koulutuksen arvioidaan vastaavan omia ammattitaitoja?

Työvoimakoulutuksen suunnittelussa korostuvat sekä valtakunnalliset että alueelliset työvoiman tarpeet. Toimenpiteisiin osallistuneiden näkökulmasta on kuitenkin kiinnostavaa tietää, miten hyvin työvoimapolitiittinen koulutus vastaa osallistujien omia koulutuksellisia ja ammatillisia odotuksia. Alkukyselyn mukaan kaikista osallistuneista 45 prosenttia ilmoitti koulutuksen, johon oli hakeutunut, vastaavan erittäin hyvin omia ammattitaitojaan (taulukko 2). 42 prosenttia oli arvioinut koulutuksen vastaavan omia ammattitaitoja melko hyvin ja 12 kohtalaisesti.

Taulukko 2. ”Koulutus vastaa omia ammattitaitoja erittäin hyvin” -vaihtoehtojen %-osuudet koulutusaloittain ja ikäryhmittäin.

	Sosiaali- ja terveysala (n=72) %	Liikeala (n=64) %	Puhdistus-palveluala (n=30) %	Kaikki (n=166) %
ikäryhmä				
< 30-vuotiaat	45	60	67	54
31–40-vuotiaat	45	50	63	50
41–50-vuotiaat	46	36	23	37
> 50-vuotiaat	25	29	50	32
yhteensä	43	43	48	45

Puhdistuspalvelualalla osallistujat arvioivat koulutuksen vastaavaan heidän omia ammattitaitojaan hieman paremmin kuin sosiaali- ja terveysalalla tai liikealalla. Tyytyväisimpiä olivat puhdistuspalvelualojen nuorimmat osallistujat, joista lähes 70 % näki alalle suuntaavaan työvoimakoulutuksen erittäin hyvänä keinona omien ammatillisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Myös muissa ryhmissä alle 30 -vuotiaat opiskelijat olivat tyytyväisimpiä. Iän myötä arvot laskivat selvästi ja yli 50-vuotiaista enää kolmannes arvioi koulutuksen avulla saavuttavansa erittäin hyvin omia ammattitaitojaan. Puhdistuspalvelualan opiskelijoiden pohjakoulutus oli vähäisin, ja työvoimakoulutus voi tarjota heille mahdollisuuden aloittaa ammatilliset opinnot laitoshuoltajan osatutkintojen kautta.

Yksittäisten kurssien välillä erot opiskelijoiden arvioissa olivat suuria. Hankkeen aikana järjestettiin neljä samansisältöistä vanhustyön kurssia eri paikkakunnilla. Korkeimmillaan yhden kurssin opiskelijoista 68 prosenttia oli sitä mieltä, että koulutuksen avulla pystyy saavuttamaan erittäin hyvin omia toiveitaan, alhaisimmillaan näin arvioi

toisella kurssilla 33 prosenttia osallistujista. Näihin eroihin on voinut vaikuttaa työvoimakoulutuksen alueellinen painottuminen sosiaali- ja terveydenhuollossa vanhustyöhön, jolloin hakijoiden tosiasialliset valinnan mahdollisuudet ovat olleet vähäisiä. Vaikka vanhustyö ei olisikaan omista toiveista ensisijainen alue, vanhusten hoiva- ja hoitotyöhön suuntautuminen nähdään kannattavana alan kasvavan työvoimatarpeen vuoksi.

Osallistumisen syyt työvoimakoulutuksessa

Tärkein yksittäinen osallistumisyy kaikilla koulutuksiin osallistuneilla oli oman työllistymisen edistäminen. Lähes kaikki olivat arvioineet sen vaikuttaneen hyvin paljon kurssille hakeutumiseen (taulukko 3). Seuraaviksi tärkeimmiksi syiksi opiskelijat arvioivat sekä jo olemassa olevan ammattitaidon päivittämisen, lisäpätevyiden saavuttamisen että mahdollisuuden päästä eteenpäin tyouralla. Nämä syyt korostuivat erityisesti sosiaali- ja terveysalan sekä liikealan koulutuksissa ja olivat vähemmän tärkeitä puhdistuspalvelualan opiskelijoilla.

Taulukko 3. Koulutukseen osallistumiseen vaikuttavat tekijät koulutusaloittain. Hyvin paljon vaikuttaneiden osallistumisen syiden %-osuudet.

Väittämät	Sosiaali- ja terveysala	Liikeala	Puhdistuspalvelu-ala	Kaikki
	(n=72) %	(n=64) %	(n=30) %	(n=166) %
työllistymisen edistäminen	83	83	63	80
ammattitaidon päivittäminen	80	80	50	75
lisäpätevyiden saaminen	71	73	63	71
tyouralla eteneminen	65	73	50	65
itsensä kehittäminen	63	72	40	62
koulutuksen sisältöalue kiinnostaa	52	63	35	53
työkokemuksen karttuminen	51	44	41	46
ammatin hankkiminen	29	44	53	39
rohkeuden, itsevarmuuden saaminen	46	34	27	38
toimintaa työttömyyden sijaan	32	44	37	38
kurssi avaa jatkokoulutusmahdollisuuksia	30	30	27	29
koulutusryhmään kuuluminen, yhdessäolo	21	11	20	17
ammatin vaihtaminen	17	14	13	16
koulutuksenaikainen taloudellinen tuki	11	9	10	10
työvoimatoimiston ehdotus	4	5	3	4
työvoimaviranomaisten painostus	0	2	0	1
perheenjäsenten painostus	0	0	0	0

Halu kehittää itseä nousi myös varsin tärkeäksi syyksi osallistua työvoimakoulutukseen erityisesti liikealan ryhmässä. Puhdistuspalvelujen

ryhmässä sen merkitys arvioitiin vähäisemmäksi. Noin puolet vastanneista oli sitä mieltä, että oma kiinnostus koulutuksen sisältöalueeseen

vaikutti hyvin paljon osallistumiseen. Liikealan opiskelijoilla kiinnostus koulutuksen sisältöön oli muita ryhmiä korkeampi. Kiinnostus koulutuksen sisältöalueeseen oli osallistumisyyssä yllättävänkin vähäinen erityisesti puhdistuspalvelualalla ja jäi työvoimakoulutuksessa työllistymiseen ja ammatilliseen pätevytyymiseen liittyvien syiden varjoon.

Työkokemuksen karttuminen koulutuksen aikana tuli esiin erityisesti sosiaali- ja terveysalan koulutusryhmässä, jossa puolet piti tätä erittäin tärkeänä syynä osallistua koulutukseen. Tähän vaikutti todennäköisesti se, että merkittävä osa oppimisesta tapahtui työssäoppimisen kautta. Myös rohkeuden ja itsevarmuuden saaminen korostui erityisesti sosiaali- ja terveysalan opiskelijoilla.

Noin 40 prosentilla ammatin hankkiminen vaikutti hyvin paljon osallistumiseen. Varsinkin puhdistuspalvelualan opiskelijoista yli puolet näki työvoimakoulutuksen mahdollisuutena ammatin saamiseen. Työvoimakoulutuksen merkityksissä tuodaan usein esille myös sen aktivoiva ja syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus. Noin 40 prosenttia opiskelijoista arvioi, että työttömyyden katkaisu ja aktiivinen toiminta olivat heille hyvin tärkeitä. Ryhmään kuuluminen ja sosiaalinen yhdessäolo eivät sen sijaan olleet yhtä tärkeitä osallistumissyitä. Kolmannes arvioi hyvin tärkeäksi sen, että koulutus avaa mahdollisuuksia hakeutua myös jatkossa opiskelemaan lisää. Lisäksi noin

15 prosenttia vastaajista piti hyvin tärkeänä työvoimakoulutuksen tarjoamaa reittiä ammatinvaihdokseen. Koulutusaikainen taloudellinen tuki ei ollut tärkeä osallistumisyyssä. Vain noin 10 prosenttia vastanneista arvioi sen vaikuttaneen hyvin paljon osallistumiseen.

Lomakkeessa esitettiin myös vaihtoehdot, joilla haluttiin kartoittaa sekä työvoimaviranomaisten että perheenjäsenten painostuksen merkitystä opiskelun aloittamiseen. Juuri kukaan opiskelijoista ei kokenut työvoimaviranomaisten painostuksen vaikuttaneen heidän koulutukseen hakeutumiseensa. Myöskään perheen painostus ei vaikuttanut opiskelupäätösten tekoon. Nämä muuttujat jätettiin pois aineiston jatkoanalyysistä.

Osallistumisyyiden suuntaukset

Osallistumisyyiden väittämät tiivistettiin faktorianalyysin avulla kolmeen pääsuuntaukseen. Analyysissä oli yhteensä 14 väittämää ja ratkaisuun valittiin mukaan ne muuttujat, joiden lataukset olivat vähintään 0,50. Faktoreista ensimmäinen selittää 20 prosenttia muuttujien vaihtelusta, toinen 14 ja kolmas 11. Näiden kolmen faktorin selitysarvo on yhteensä 45 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta. Taulukossa 4 latausten arvot on esitetty suorakulmaisen Varimax-rotatation jälkeen, joka tuottaa keskenään korreloimattomia faktoreita. Faktorianalyysin jälkeen faktorien kärkimuuttujista muodostettiin summamuuttujat.

Taulukko 4. Faktorianalyysin tulokset osallistumisyyiden vaihtelusta Varimax-rotatation jälkeen.

Väittämät	faktori 1 työmarkkina-aseman edistäminen	faktori 2 sosiaaliset ja taloudelliset syyt	faktori 3 ammatilliset syyt
työllistymisen edistäminen	0,501	-0,040	-0,012
ammattitaidon päivittäminen	0,728	-0,036	-0,076
lisäpätevytyden saaminen	0,731	0,065	-0,185
työuralla eteneminen	0,582	-0,049	0,298
itsensä kehittäminen	0,729	0,003	0,126
koulutuksen sisältöalue kiinnostaa	0,619	0,017	0,116
työkokemuksen karttuminen	0,284	0,246	0,219
ammatin hankkiminen	0,092	0,128	0,794
rohkeuden, itsevarmuuden saaminen	0,544	0,466	-0,090
toimintaa työttömyyden sijaan	-0,053	0,626	-0,210
kurssi avaa jatkokoulutusmahdollisuuksia	0,210	0,489	0,525
koulutusryhmään kuuluminen, yhdessäolo	0,068	0,776	0,022
ammatin vaihtaminen	-0,109	-0,107	0,697
koulutuksenaikainen taloudellinen tuki	-0,009	0,518	0,196
työvoimatoimiston ehdotus	-0,074	0,524	0,055

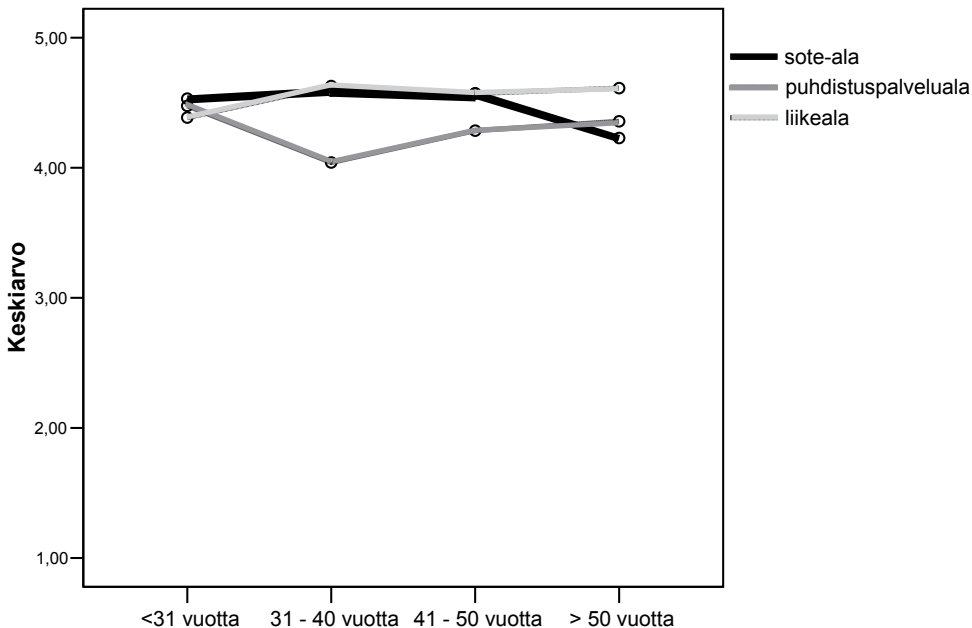
Faktorianalyysin tuloksena saatiin muodostettua kolme erilaista työvoimakoulutukseen hakeutumista kuvaavaa suuntausta. Ensimmäisen faktorin perusteella muodostettu summamuuttuja nimettiin työmarkkina-aseman edistämiseksi. Siinä ovat mukana työllisyyden edistäminen, osaamisen lisääminen ja päivittäminen, koulutuksen sisällöllinen kiinnostavuus sekä rohkeuden ja itsevarmuuden lisääminen. Toisen faktorin kärkimuuttujista muodostettu summamuuttuja korostaa koulutuksen tuomaa aktiivisuutta, yhdessäoloa muiden kurssilaisten kanssa, koulutuksen aikaista taloudellista tukea sekä työvoimatoimiston taholta tullutta ehdotusta osallistua koulutukseen. Summamuuttujalle annettiin nimi sosiaaliset ja taloudelliset syyt. Kolmas faktori keskittyi selkeästi ammatin saamiseen tai vaihtamiseen sekä työvoimakoulutuksen avaamiin mahdollisuuksiin jatkaa opiskelua. Tämä summamuuttuja nimettiin ammatillisiksi syiksi.

Summamuuttujien luotettavuutta testattiin Cronbachin alfa -kertoimella. Työmarkkina-aseman edistäminen sai alfa-arvon 0,77, sosiaaliset ja taloudelliset osallistumissyöt 0,53 ja ammatilliset syyt 0,56. Kohtalaisen hyvänä summamuuttujien luotettavuutta voidaan pitää silloin, kun alfa-kertoimet ovat 0,7 luokkaa (Alkula ym. 1994, 99). Ensimmäisen summamuuttuja voidaan pitää var-

sin luotettavana kahden muun jäädessä 0,5 ja 0,6 välille. Summamuuttujien muodostaminen perustuu kuitenkin tilastollisen analyysin lisäksi tutkijan päätökseen summamuuttujan sisällön loogisuudesta. Ammatilliset ja sosiaaliset syyt ovat aikaisempien tutkimusten (Silvennoinen 1999, 50, 77; Aho 2001; Mikkonen 1995, 97; Kokkila 2003, 80–82) mukaan keskeisiä aikuiskoulutukseen osallistumisen tavoitteita, joten aineiston tarkastelussa päädyttiin käyttämään näitä kolmea summamuuttujaa.

Osallistumissyiden suuntaukset koulutusalan ja ikäryhmän mukaan

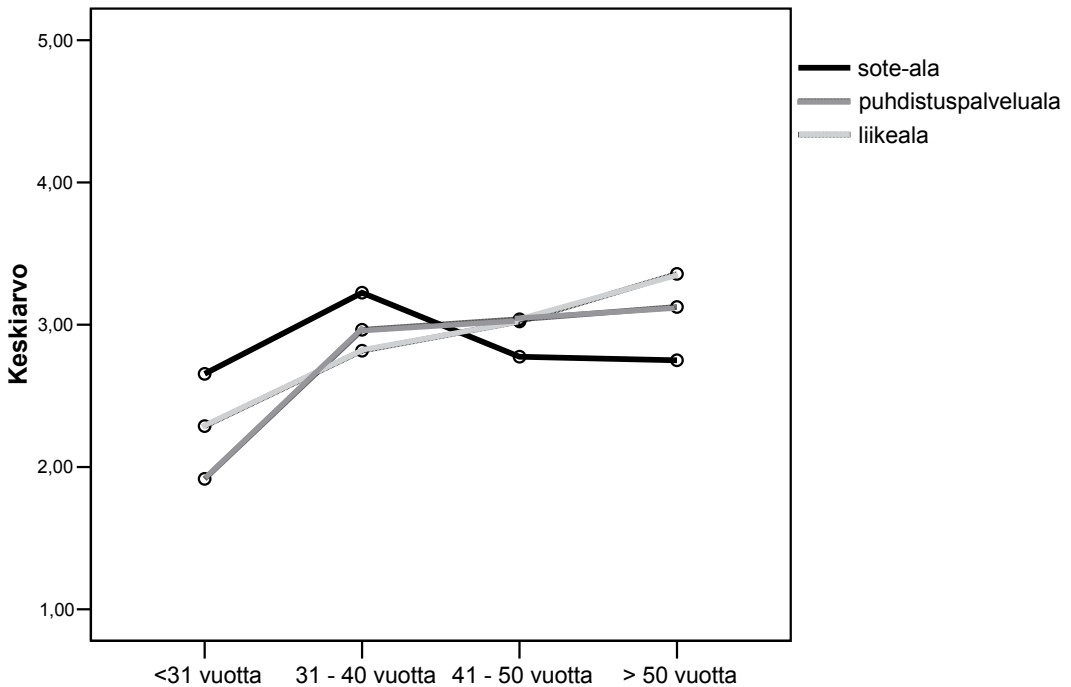
Osallistumissyiden suuntauksia tarkasteltiin eri koulutusalojen eri ikäryhmissä. Työmarkkina-aseman edistäminen arvioitiin kaikissa koulutusryhmissä hyvin tärkeäksi syyksi osallistua koulutukseen (Kuvio 1). Korkeimmat arviot olivat liikealan opiskelijoilla kaikissa ikäryhmissä. Sosiaali- ja terveystieteiden vanhimpien osallistujien keskuudessa työmarkkina-aseman edistäminen ei ollut yhtä tärkeä syy kuin nuoremmilla. Puhdistuspalvelualan opiskelijoiden arvioissa työmarkkina-aseman edistäminen oli myös korkealla tasolla, mutta oli kuitenkin hieman alhaisempi kuin kahdella muulla koulutusallalla. Koulutusalojen ja ikäryhmien väliset erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 1. Työmarkkina-aseman edistäminen koulutusalan ja ikäryhmän mukaan, kaksisuuntainen varianssianalyysi.

Sosiaaliset ja taloudelliset osallistumissyöt eivät olleet kovin tärkeällä sijalla opiskelijoiden arvioissa. Nuorimmat osallistujat arvioivat näiden syiden merkityksen kaikkien vähäisemmäksi (Kuvio 2). Liikealan sekä puhdistuspalvelujen opiskelijoilla sosiaaliset ja taloudelliset syyt tulivat tärkeämmiksi iän myötä. Sosiaali- ja

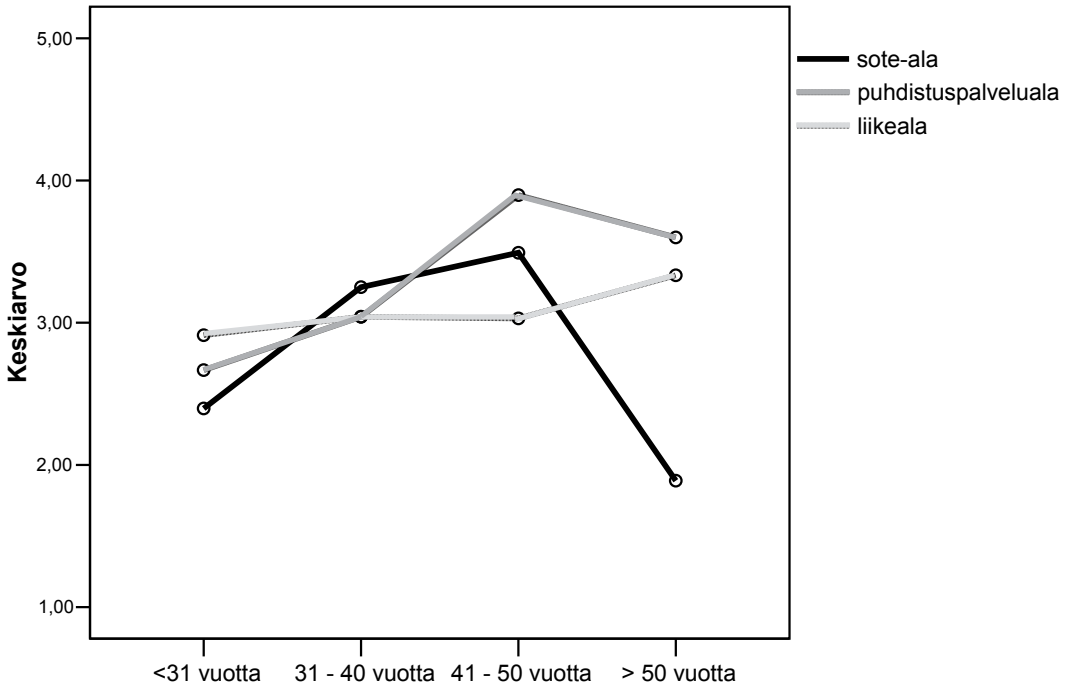
terveysalalla 31–40-vuotiaat pitivät koulutuksen tuomaa toimintaa ja ryhmään kuulumista muita ikäryhmiä tärkeämpänä, mutta kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä nämä tavoitteet olivat laskeneet samalle tasolle kuin nuorimmilla osallistujilla. Ikäryhmien väliset erot olivat tilastollisesti merkitseviä ($p=0.004$).

Kuvio 2. Sosiaaliset ja taloudelliset syyt koulutusalan ja ikäryhmän mukaan, kaksisuuntainen varianssianalyysi.

Ammatillisten syiden merkitys koulutukseen hakeutumisessa vaihteli sekä ikäryhmien että koulutusalojen välillä (Kuvio 3). Puhdistuspalvelualalla ammatilliset tavoitteet nousivat iän myötä varsin tärkeiksi osallistumisen syiksi, korkeimmillaan ne olivat 41–50-vuotiaiden ryhmässä. Liikealan koulutuksissa ammatilliset syyt olivat melko tärkeitä ja nousivat edelleen hieman iän myötä. Sosiaali- ja terveysalalla arviot ammatillisten tavoitteiden merkityksestä poikkesivat muista koulutusaloista selvästi. Nuorimmassa ryhmässä nämä tavoitteet arvioidtiin vähäisemmiksi kuin muilla koulutusaloilla. Keskimmaisissa ikäryhmissä ammatilliset syyt arvioidtiin melko tärkeiksi, mutta vanhimmassa

ikäryhmässä ne laskivat jyrkästi. Ikäryhmien välinen ero oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=0.023$) samoin kuin koulutusalojen ja iän yhteisvaikutus ($p=0.042$). Sosiaali- ja terveysalan yli 50-vuotiaat opiskelijat poikkesivat selvästi varsinkin ikäisistään puhdistuspalvelualojen ja liikealan opiskelijoista. Ammatillinen pätevytymisen ei ollut heille tärkeä osallistumissyö työvoimakoulutuksessa. Mahdollisesti sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden vähäisempään kiinnostukseen ammatillista pätevytymistä kohtaan on vaikuttanut se, että valtaosalla heistä oli jo jokin sosiaali- ja terveysalan tutkinto, jolloin ammatin saaminen ei ole ollut ensisijainen syy osallistua koulutukseen.

Kuvio 3. Ammatilliset syyt koulutusalan ja ikäryhmän mukaan, kaksisuuntainen varianssianalyysi.

Yhteenvedo ja pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaisia syitä työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistuneet pitivät tärkeinä koulutukseen hakeutumiseensa sekä millaisia osallistumissyiden suuntauksia aineiston perusteella oli löydettävissä. Lisäksi haluttiin selvittää sitä, miten työvoimakoulutukseen osallistuneet opiskelijat koulutuksen alussa arvioivat tämän nimenomaisen kurssin vastaavan heidän ammatillisia toiveitaan. Osallistujat olivat sosiaali- ja terveysalan sekä liike- ja palvelualojen työttömiä työnhakijoita ja tutkimuksen aineistona käytettiin heidän koulutuksen alussa täyttämäänsä alkukyselyä (n=166). Tuloksia tarkasteltiin koulutusryhmien (sosiaali- ja terveysala, liikeala, puhdistuspalveluala) sekä ikäryhmien välillä.

Työvoimakoulutuksen tehtävänä on kouluttaa työttömiä kulloisetkin yhteiskunnalliset ja alueelliset tarpeet huomioiden. Tarjontaa säädellään lailla, joka edellyttää työvoimaviranomaisten ennakointia paikallisten työnantajien työvoiman tarpeista (Järvensivu 2004, 24). Tämän hankkeen opiskelijoista 45 prosenttia arvioi koulutuksen alussa, että koulutus vastaa erittäin hyvin heidän ammatillisia toiveitaan. Nuorempien arviot olivat hieman vanhempiä myönteisempiä. Tyyty-

väisimpiä olivat puhdistuspalvelualan opiskelijat ja erityisesti heistä nuorimmat. Tulosten perusteella näyttää siltä, että erityisesti vailla tutkintoa oleville työvoimakoulutus voi tarjota mahdollisuuden päästä ammatillisen koulutuksen alkuun. Näyttää myös siltä, että työttömät hakeutuvat koulutukseen, jota alueellisesti on tarjolla ja jolla on odotettavissa tulevaisuudessa työvoiman tarvetta. Mahdollisuus työllistyä esimerkiksi vanhustyöhön tai puhdistuspalveluihin motivoi hakeutumaan koulutukseen, vaikka koulutusala ei itseä ensisijaisesti kiinnostaisikaan.

Osallistumissyistä muodostettiin kolme laajempaa suuntausta: työmarkkina-aseman edistäminen, sosiaaliset ja taloudelliset syyt sekä ammatilliset syyt. Työmarkkina-aseman edistäminen osoittautui tässä aineistossa selkeästi tärkeimmäksi työvoimakoulutukseen osallistumisen syyksi. Opiskelijat arvioivat sen tärkeäksi iästä ja koulutusalaasta riippumatta. Myös yksittäisissä osallistumissyissä tärkeimpien syiden joukossa olivat työllistymisen edistäminen, ammattitaidon lisääminen tai saaminen ajan tasalle. Mahdollisuus kehittää itseään sekä kiinnostus koulutuksen sisältöä kohtaan tulivat esiin erityisesti liikealan opiskelijoilla, joilla oli muihin koulutusryhmiin

nähdessä pidempi koulutus ja sen takia ehkä suuremmat odotukset koulutuksen sisällön ja kiinnostavuuden suhteen. Vähäisin itsensä kehittämiseen sekä koulutuksen sisältöön liittyvien syiden merkitys oli puhdistuspalvelujen opiskelijoilla, joilla korostui puolestaan ammatin saaminen työvoimakoulutuksen kautta.

Rohkeuden ja varmuuden saaminen työskentelyyn tukee myös työllistymistä. Monet koulutuksiin osallistuneista naisista olivat palaamassa työelämään esimerkiksi pitkien hoitovapaajaksojen jälkeen. Ammatillisten asioiden kertaaminen koulutuksen ja työssäoppimisen kautta helpotti näin työhön paluuta. Vanhentuneiden tietojen ja taitojen kohentamisen ohella erityisesti sosiaali- ja terveysalan ryhmissä opiskelijat toivoivat saavansa koulutuksen myötä lisää rohkeutta ja varmuutta työskentelyynsä.

Sosiaaliset ja taloudelliset osallistumisyyt nousivat esiin toisena työvoimakoulutuksen osallistumisyyden suuntauksena. Nämä muodostuivat aktiivisen toiminnan saamisesta työttömyyden tilalle, opiskeluryhmään kuulumisesta sekä koulutusaikaisesta taloudellisesta tuesta. Tähän suuntaukseen kuului myös työvoimatoimiston ehdotus osallistua koulutukseen. Sosiaaliset ja taloudelliset syyt eivät nousseet kovin tärkeiksi syiksi osallistua koulutukseen. Syrjäytymisen ehkäisy ei siten opiskelijoiden omilla arvioilla tule esiin tämän tyyppisessä työvoimakoulutuksessa, jossa tavoitteet ovat ammattitaidon kehittämisessä työelämän vaatimuksia vastaavaksi.

Sosiaaliset ja taloudelliset syyt olivat alhaisimmillaan nuorimpien opiskelijoiden keskuudessa ja yleistyivät iän myötä erityisesti liikealan opiskelijoilla. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Lensu 1998) on saatu vastaavia tuloksia, joiden mukaan vanhemmille ikäryhmille muiden työttömien tapaaminen koulutuksen yhteydessä oli tärkeämpää kuin nuorille. Koulutukseen osallistuminen katkaisee työttömyyden ja tuo vaihtelua ajankäyttöön. Mikkosen (1995, 98) mukaan tämä yleistyminen sen mukaan, mitä pidempään työttömyys on ennen koulutusta kestänyt.

Kolmantena osallistumisyyden suuntauksena tulivat esiin ammatilliset syyt, jotka painottivat ammatin saamista tai vaihtamista sekä mahdollisuutta jatkaa opintoja tämän koulutuksen jälkeen. Tutkintotavoitteisuus antoi tämän tutkimuksen kohteena olleessa koulutushankkeessa

osallistujille mahdollisuuden suorittaa ammattitutkintojen osatutkintoja. Joillekin osatutkinto merkitsi pätevoitymistä esimerkiksi vanhustyöhön aikaisemman sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillisen tutkinnon lisäksi. Osalle opiskelijoista osatutkinto merkitsi alkuun pääsemistä ammatillisen tutkinnon suorittamisessa. Esimerkiksi puhdistuspalvelualan kursseilla oli useita käytännön siivoustyötä tehneitä naisia, joilta puuttui ammatillinen tutkinto. Heille motivaatiossa painottui tutkinnon saaminen, ammatillinen pätevoityminen ja sitä kautta mahdollisuus hakea julkisen sektorin vakituisia työpaikkoja. Ammatilliset syyt korostuivat erityisesti vanhemmilla puhdistuspalvelualan osallistujilla, joilla puutteellinen pohjakoulutus oli yleisempi kuin muilla tämän aineiston opiskelijoilla. Ammatilliset syyt olivat tärkeitä myös liikealan vanhimille opiskelijoille. Sen sijaan sosiaali- ja terveysalan ryhmässä ammatillisten syiden merkitys laski jyrkästi yli 50-vuotiaiden ryhmässä. Valtaosalla heistä oli aikaisempi sosiaali- ja terveysalan tutkinto, jolla vähäisempi kiinnostus ja tarve ammatilliseen pätevoitymiseen voivat ainakin osittain selittyä.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella ammatillisen työvoimakoulutuksen osallistajat olivat varsin motivoituneita opiskelemaan. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että he arvioivat useat koulutukseen osallistumisen syyt itselleen hyvin tärkeiksi. Työvoimakoulutukseen hakeuduttiin vapaaehtoisesti ja sen avulla haluttiin erityisesti parantaa omaa asemaa työmarkkinoilla ja työllistyä. Koulutushankkeeseen osallistuneilta aikuisopiskelijoilta on kerätty myös laadullista aineistoa yksilöhaastattelujen, ryhmähaastattelujen ja avoimien vastausten avulla. Myös näiden aineistojen perusteella opiskelijat korostivat työllistymisen merkitystä koulutuksen tavoitteena ja iloitsivat myös lyhytaikaisista sijaisuuksista. Käytännön työelämäjaksojen kautta solmitut kontaktit työpaikkoihin nähtiin arvokkaina, samoin kuin harjoittelupaikoissa saatu työkokemus. Joillekin koulutus ja työharjoittelu mahdollistivat uskaltautuminen työelämään pitkän kotona vietetyn jakson jälkeen (Pitkänen ym. 2007).

Tutkimuksen kohteena olevan koulutuksen järjestämisen lähtökohtana oli alueelliseen työvoimatarpeeseen vastaaminen ja erityisesti työttömien naisten kouluttaminen tehtäviin,

joissa on odotettavissa työvoiman tarvetta. Myös opiskelijoiden odotuksissa tärkeimmäksi osallistumisen motivaatioksi kaikilla koulutusaloilla osoittautui työllistymismahdollisuuksien parantaminen koulutuksen avulla. Ammatillisen osaamisen kehittäminen sekä tutkintotavoitteisuus ovat tulleet yhä tärkeämmäksi myös työvoimapolitiisessa koulutuksessa (Opetusministeriö 2002, 15). Tämän aineiston perusteella tutkinnon saaminen oli tärkeää erityisesti niille osallistujille, joiden pohjakoulutus oli puutteellinen. Ikääntymisen vaikutus näyttäisi olevan kahdensuuntainen. Silloin kun aikaisempi tutkinto puuttui, kuten esimerkiksi puhdistuspalvelualalla, kiinnostus ammatilliseen pätevytykseen säilyi korkeana iästä riippumatta.

Ryhmässä, jossa suurimmalla osalla oli jokin aikaisempi ammatillinen tutkinto, kiinnostus ammatilliseen pätevytykseen laski jyrkästi 50 ikävuoden jälkeen.

Syrjäytymisen ehkäisty mainitaan myös sekä kansallisten (Laki työvoimapolitiisista) että Euroopan sosiaalirahaston (Työministeriö 2006a) työvoimapolitiisten toimenpiteiden tavoitteena. Oman osaamisen kehittyminen, itsevarmuuden karttuminen sekä työllistymismahdollisuuksien paraneminen tuovat sinällään työvoimakoulutuksen osallistujien elämään myönteisiä asioita. Työttömyyden katkaisuun tai ryhmään kuulumiseen liittyvät syyt eivät kuitenkaan opiskelijoiden omassa koulutukseen hakeutumisen syissä olleet kovin keskeisiä.

Kirjallisuus

- AHO, S. & HALME, J. & NÄTTI, J. (1999). *Tukityöllistäminen ja työvoimakoulutuksen kohdentuminen ja vaikuttavuus 1990–1996. Työpoliittinen tutkimus, nro 207.* Helsinki: Työministeriö.
- AHO, S. (2001). *Miksi työvoimapolitiisten toimien työllisyysvaikutus on vaatimaton? Työpoliittinen aikakauskirja, 44, 45–46.*
- ALKULA, T., PONTINEN, S. & YLÖSTALO, P. (1994). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät.* Helsinki: WSOY.
- AUER, P. (1995). *The importance of training policies within active LMP. Monitoring of Labour Market Training Across EU-countries. Teoksessa I. Mikkonen & H. Räisänen (toim.) Evaluating Labour Market Training – Outcome and Effectiveness (19–28). Labour Policy Studies 122.* Helsinki: Ministry of Labour.
- BLOMGVIST, I., KOSKINEN, R., NIEMI, H. & SIMPANEN, M. (1997). *Aikuiskoulutustutkimus 1995. Aikuisopiskelu Suomessa.* Helsinki: Tilastokeskus.
- BLOMGVIST, I., RUUSKANEN, T., NIEMI, H., NYSSÖNEN, E. (2002). *Osallistuminen aikuiskoulutukseen: Aikuiskoulutustutkimus 2000.* Helsinki: Tilastokeskus.
- ESPING-ANDERSEN, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism.* Cambridge: Polity Press.
- HEIKKILÄ, M. & KESKITALO, E. (2002). *Aktivointipolitiikka ja työvoima- ja sosiaalihuollon yhteistyö. Poliittikan muutos ja paikalliset käytännöt. Aiheita 8/2002.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- HOULE, C. (1961). *The inquiring mind.* Madison: University of Wisconsin Press.
- HÄMÄLÄINEN, K. (1999). *Aktiivinen työvoimapolitiikka ja työllistyminen avoimille työmarkkinoille.* Helsinki: Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, ETLA. Taloustieto Oy.
- HÄMÄLÄINEN, K. & TUOMALA, J. (2006). *Työvoimapolitiisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi. Työpoliittinen tutkimus, nro 315.* Helsinki: Työministeriö.
- JÄRVENSIVU, A. (2004). *Työssä olevien työvoimakoulutus osana proaktiivista työvoimapolitiikkaa. Karttoitus työssä olevien työvoimakoulutuksen muodoista, sisällöistä ja mahdollisuuksista. Työpoliittinen tutkimus, nro 255.* Helsinki: Työministeriö.
- JÄRVINEN, T. & VANTTAJA, M. (2001). *Koulutusta osallistujien ehdoilla? Työvoimapolitiisena aikuiskoulutuksen vaihtoehtoisia suuntia. Teoksessa T. Ruoholinn (toim.) Tarkasteluja aikuiskoulutuksen kentiltä. (s. 103–115). Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu A:193. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos. Turku: Painosalama Oy.*
- KAUHANEN, M., LIJJA, R. & SAVAJA, E. (2006). *Työvoimapolitiisena koulutuksen vaikuttavuus kysynnän näkökulmasta. Työpoliittinen tutkimus 313.* Helsinki: Työministeriö.
- KOKKILA, H. (2003). *Elinikäiseksi oppijaksi aikuisiällä? Vailla toisen asteen tutkintoa olevien 30–54 -vuotiaiden osallistuminen aikuiskoulutukseen ja käsitykset koulutuksen tarpeesta. Sosiologian raportteja. Joensuun yliopisto, sosiologian laitos N:o 1. Joensuu: Yliopistopaino.*
- LAKI JULKISESTA TYÖVOIMAPALVELUSTA. *Annettu Helsingissä 30 päivänä joulukuuta 2002. N:o 1295/2002.*
- LORENTZEN, T. & DAHL, E. (2005). *Active Labour Market Programmes in Norway: Are they helpful for social assistance recipients. Journal of European Social Policy, 15, 27–45.*
- METSÄMUURONEN, J. (2001). *Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS -ympäristössä. Metodologia-sarja 7.* Helsinki: Methelp Ky.
- MIKKONEN, I. (1995). *Työvoimakoulutukseen hakeutumisen motivaatio ja koulutuksen kokeminen. Aikuiskasvatus 15/1995.*
- MOORE, E. (2004). *Aikuiskoulutukseen osallistumattomuus on myös rationaalista. Aikuiskasvatus 24, 206–213.*
- OPETUSMINISTERIÖ (2002). *Parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän mietintö 3: 2002. Opetusministeriön työryhmien muistioita.* Helsinki: Opetusministeriö.
- PFAU-EFFINGER, B. (2004). *Development of Culture, Welfare States and Women's Employment in Europe.* Aldershot, England: Ashgate Publishing Ltd.

- PITKÄNEN, M. (2005). *Raskasta mutta antoisaa. Työvoimapolitiittiseen vanhustyön koulutukseen osallistuneiden käsityksiä vanhustyöstä. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.*
- PITKÄNEN, M. & VUORENMAA, K. & MYLLYKANGAS, R. (2007). *Urapolku työelämään. Hoiva- ja palvelualueille suunnatun koulutushankkeen loppuraportti. Seinäjoki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehitystoiminnan yksikkö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu ja Seinäjoen koulutuskeskus.*
- RAIVOLA, R., HEIKKINEN, A., KAUPPI, A., NUOTIO, P., OULASVIRTA, L., RINNE, R., KAMPPI, P. & SILVENNOINEN, H. (2006). *Aikuisten opiskelumahdollisuudet ja järjestäjäverkko toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 15. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.*
- RINNE, R. & KIVIRAUMA, J. (2003). *Koulutuksen ja syrjäytymisen muuttuva yhteys. Teoksessa R. Rinne, & J. Kivirauma, (toim.) Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä (s.13–78). Kasvatusalan tutkimuksia 18. Turku, Suomen Kasvatustieteellinen Seura.*
- SAPPINEN ULLA (2001). *Ikääntyvä väestö työvoimapolitiittisessa ja omaehtoisessa ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa T. Ruoholinna (toim.) Tarkasteluja aikuiskoulutuksen kentiltä. (s. 117–134). Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja A:193. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos. Turku: Painosalama Oy.*
- SIHTO MATTI (1994). *Aktiivinen työvoimapolitiikka. Tampere: Tampere University Press.*
- SILVENNOINEN HEIKKI (2002). *Koulutus marginalisaation hallintana. Helsinki: Gaudeamus.*
- STENBERG ANDERS (2005). *Comprehensive Education for the Unemployed – Evaluating the Effects on Unemployment of the Adult Education Initiative in Sweden. Labour, 19, 123–146.*
- TILASTOKESKUS (2006). *Työvoimatilasto 2005. Työvoimatutkimuksen tuloksia vuosilta 1996–2005. Helsinki: Tilastokeskus, Suomen virallinen tilasto.*
- TYÖMINISTERIÖ (2006A). *ESR Suomessa. www.mol.fi/esr_suomessa*
- TYÖMINISTERIÖ (2006B). *Työllisyyskatsaus joulukuu 2006. www.mol.fi työllisyyskatsaus*
- VANTTAJA MARKKU, RINNE RISTO (2001). *Vanhat vaatteet, uudet aatteet: kohti työelämäväetoista aikuiskoulutuspolitiikkaa. Teoksessa R. Mäkinen & O. Poropudas (toim.) Irtiotto 90-luvun koulutuspolitiikasta. Koulutuspolitiikan artikkelikokoelma (s. 129–150). Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:67. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos. Turku: Painosalama Oy.*
- YLI-LUOMA PERTTI (1996). *Lisrel. Helsinki: IDML.*